

وایان خراسان در عصر قاجار

تألیف و گردآوری:
محمدرضا بختیاری

سرشناسه	بختیاری، ممدرضا، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور	والیان خراسان در عصر قاجار/ تألیف و گردآوری ممدرضا بختیاری.
مشخصات نشر	مشهد: پیام کلید، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۱۳۳ ص.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۹۹۷۵-۶۴-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
موضوع	استانداران و فرمانداران - ایران - خراسان - تاریخ.
عنوان	خراسان - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۳۴ ق.
موضوع	ایران - تاریخ - قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۳۴۴ ق.
رده‌بندی ده گانه	۱۳۹۲: ۳۱۷/۳۹۶ DSR
شماره ثبت کتاب	۹۵۵/۸۲
کتابخانه	۳۳۷۶۵۱۲ ملی

نشان پیام کلید

مشهد مقدس: بلوار شهید قدوسی، ۱۳ - پلاک ۱۸.

تلفن: ۸۶۹۱۵۳۱ - ۰۹۱۵۳۱۸۷۲۶۸ - ۰۹۱۵۳۲۱۵۱۸۷ - صندوق پستی: ۹۱۴۶۸۴۹۴۶۷

والیان خراسان در عصر قاجار

تألیف و گردآوری: محمد رضا بختیاری

ویراستار: مهین ابریشمی

حروف نگار و صفحه‌پرداز: مغنی‌زاده ۲۲۱۰۲

طراح جلد: علی غفارپور

امور فنی چاپ: دقت مشهد

تعداد صفحات: ۱۲۳ صفحه رقعی

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

توبت چاپ: اول - ۱۳۹۲

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۹۷۵-۶۴-۱

حق چاپ، برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

- ۸ چکیده
- ۹ مقدمه

بخش اول:

- ۱۲ والیان خراسان در سلطنت آقا محمدخان و فتحعلی شاه
- ۱۳ خراسان در اوایل دوره قاجار
- ۱۹ میرزا اولین والی خراسان
- ۱۹ زندگی سیاسی محمد ولی میرزا
- ۲۰ وقایع مهم دوران حکومت محمدولی میرزا
- ۲۸ تحلیل عملکرد محمدولی میرزا
- ۲۹ نقش روسیه تزاری و انگلیس در حکومت محمدولی میرزا
- ۳۰ پایان کار محمدولی میرزا
- ۳۱ شجاع السلطنه دومین والی خراسان
- ۳۱ وقایع دوران حکومت شجاع السلطنه در خراسان
- ۳۸ طغیان والی هرات و سرکوبی آن
- ۴۰ شورش بنیادخان هزاره‌ای
- ۴۱ سرکوب حمله فتح خان به مشهد
- ۴۲ نقش استعمار روس و انگلیس در دوره حکومت شجاع السلطنه
- ۴۴ پایان کار شجاع السلطنه
- هلاک میرزا بهادر
- ۴۸ احمدعلی میرزا
- ۴۹ عباس میرزا
- ۵۰ وقایع مهم دوران حکومت عباس میرزا

سیاستهای مزورانه عباس میرزا ۵۲

نقش استعمار انگلیس در دوره حکومت عباس میرزا ۵۳

بخش دوم:

والیان خراسان در سلطنت محمدشاه ۵۴

اللهیارخان آصف الدوله ۵۵

مهمترین وقایع دوران حکومت آصف الدوله ۵۶

فصلنامه خراسان ۵۷

شرایط استعمار انگلیس در قیام سالار ۵۸

بخش سوم:

والیان خراسان در سلطنت ناصرالدین شاه ۶۰

حشمت الدوله ۶۱

حسام السلطنه ۶۲

وقایع مهم دوران حکومت ۶۲

رخدادهای خارجی زمان حسام السلطنه ۶۴

فریدون میرزا قاجار ۶۵

اقدامات مهم دوران حکومت ۶۵

وقایع و رخدادهای دوران حکومت ۶۷

انتصاب مجدد حشمت الدوله به حکومت خراسان ۶۸

وقایع و اقدامات مهم دوران حکومت ۶۹

پایان کار حشمت الدوله ۷۰

جلال الدوله ۷۱

وقایع مهم دوران حکومت ۷۱

حسن خان شهاب الملک، نظام الدوله ۷۲

وقایع مهم دوران حکومت ۷۲

- ۷۳ محمدناصرخان قاجار دولو، ظهیرالدوله.
- ۷۴ وقایع مهم دوران حکومت
- ۷۵ محمدتقی میرزا رکنالدوله
- ۷۶ وقایع و اقدامات دوران حکومت
- ۷۹ حسین خان مشیرالدوله، سپهسالار اعظم
- ۷۹ وقایع مهم دوران حکومت
- ۸۰ میرزا عبدالوهاب آصف الدوله
- ۸۱ خصوصیات آصف الدوله
- ۸۱ وقایع مهم دوران حکومت
- ۸۳ محمودخان صراف
- ۸۴ وقایع مهم دوران حکومت
- ۸۶ فتحعلی خان صاحب اختیار
- ۸۷ وقایع مهم دوران حکومت
- ۸۷ ابو الفتح میرزا
- ۸۸ وقایع مهم دوران حکومت
- ۹۰ غلامرضا آصف الدوله
- ۹۰ وقایع مهم دوران حکومت

بخش چهارم:

- ۹۲ والیان خراسان در سلطنت مظفرالدین شاه و محمدعلی
- ۹۳ سلطان حسین میرزا نیرالدوله
- ۹۳ وقایع مهم دوران حکومت
- ۹۴ آصف الدوله
- ۹۵ وقایع مهم دوران حکومت
- ۹۷ غلامحسین صاحب اختیار

بخش پنجم:

۹۸	والیان خراسان در سلطنت احمد شاه
۹۹	علی نقی میرزا رکن الدوله (دوم)
۹۹	وقایع مهم دوران حکومت
۱۰۲	نیرالدوله
۱۰۳	مهم ترین وقایع دوران حکومت
۱۰۴	مهم ترین خدای خارجی دوره حکومت نیرالدوله
۱۰۵	کامران میرزا
۱۰۶	احمد قوام السلطنه
۱۰۷	وقایع مهم دوران حکومت
۱۰۸	قیام کلنل محمد تقی
۱۱۰	صمصام السلطنه
۱۱۳	وقایع مهم دوران حکومت
۱۱۵	شورش آقامحمد در نوخندان
۱۱۷	رضاقلی خان مافی، نظام السلطنه
۱۱۹	خصوصیات و سیاست نظام السلطنه
۱۲۰	سردار اسعد بختیاری
۱۲۱	ابوالفتح طباطبائی، حشمت الدوله
۱۲۲	مهم ترین وقایع دوران حکومت
۱۲۲	شریف الدوله
۱۲۴	وقایع مهم دوران حکومت
۱۲۸	تحلیل نهایی
۱۲۹	نتیجه گیری
۱۳۱	فهرست منابع

برای انتخاب سعی شده است و لیان خراسان در دوره قاجار به ترتیب زمانی در نخستین سال (محمد ولی میرزا) گرفته تا آخرین والی عصر قاجار در زمان احمد شاه به نام (شریف الدوله)، در ۵ بخش مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. در عصر قاجار در خراسان ۳۲ والی به این منطقه اعزام و به حکومت منصوب شدند.

با توجه به اهمیت خراسان در هم جوار کشور قدرتمند روسیه و همچنین وسعت پهناور این منطقه و وجود بارگاه معابد حضرت رضا (علیه السلام) در انتخاب والیان از طرف شاه سعی فراوان می شد حکام این منطقه از میان شاهزادگان و یا درباریان نزدیک به شاه انتخاب می شوند.

بدین لحاظ در هر بخش از کتاب علاوه بر شرح حال والیان، وقایع و حوادث مهم دوران حکومت هر والی بررسی شده است.

خراسان در تمام قسمت عظیم و وسیعی از پهنه کشور کهن ایران را تشکیل می داد و پرچم آزادی، استقلال، مهد علم، دانش، ادب و فرهنگ بود و سرداران رشیدی را سر دامن خود پروراند. خراسان وقایع و حوادث غم انگیز و مسرت بخش بسیاری دارد. خراسان خصوصاً در دوره مبارزات رفاقتیهای سلطه جویانه و سیاستهای تحریک آمیز دو ابر قدرت، روسیه تزاری و انگلستان در دوره قاجاریان لطمات زیاد و خسارات فراوانی دید. ضعف و پلنگاری، غفلت و خیانت مسئولان امور، گرایش آنها را به سوی اهداف شورشی و دستگیری به خواسته های خود مساعد ساخت.

اعمال نفوذ روسیه تزاری و انگلستان در دوره قاجار در خراسان به اوج خود رسید. آنان از طریق مداخله در انتخاب والیان در امور دخالت می کردند تا منافع خود را در حوزه نفوذی تأمین نمایند. اگر در میان اینها مردم وطن خواهی پیدا می شد و نمی خواست زیر بار نفوذ آنها برود، وسیله برانگیختن عمال مزدور خود را در مخالفت با او سریعاً فراهم می کرده به

نحوی آشوب، جنگ و خونریزی برپا می ساختند و دولت را مجبور به عزل و تغییر او می کردند.

مشهد در طول سلطنت نادرشاه و بعد از آن، برادرزاده اش علیشاه، سپس نوه اش شاهرخ شاه همچنان بصورت پایتخت ایران و از موقعیت ممتاز برخوردار بود. حتی موقعی که کریمخان زند به عنوان وکیل به سلطنت ایران دستیافت و پایتخت را شیراز قرار داد، به رعایت حرمت نمک نادرشاه، ناحیه خراسان را به اختیار شاهرخ باقی گذاشت و در امور آن دخالت نکرد. مشهد در این زمان پایتخت دوم ایران محسوب می شد. این وضع در دوره سلطنت آقامحمدخان قاجار و اوایل سلطنت فتحعلی شاه هم که تهران را پایتخت کشور تعیین کرده بودند ادامه داشت و مشهد مرکز فرمانروایی شاهرخ و پسرش نادر میرزا بود.

فتحعلی شاه تصمیم گرفت ایران را به دو بخش خراسان و خراسان خود درآورد، لذا برای انجام این منظور خراسان لشکر کشید ولی موفق به تسخیر آن نشد و مراجعت کرد. در سال ۱۲۱۸ هـ ق لشکری مجهز به خراسان تاخت و نادر میرزا را شکست داد و مشهد را فتح کرد. در اولین بار پسر چهارم خود، محمدولی میرزا، که در آن موقع شانزده ساله بود به فرمانروایی خراسان گماشت و میرزا حسین خان قزوینی را نیز به سرداری لشکر خراسان منصوب کرد.

اکثر والیان خراسان در دوره قاجار که تعداد آنها سی و چهار والی به عدد از میان شاهزادگان و نزدیکان شاه انتخاب می شدند. چون خراسان سرزمین بزرگی بود و از نظر موقعیت استراتژیکی اهمیت خاصی داشت، حتی از اواسط دوره قاجار منطقه سیستان هم زیر نظر والی خراسان اداره می شد.

در خراسان بیشتر از دیگر مناطق ایران درگیری و برخوردهایی با حکام وقت انجام می‌گرفت که برخی از این شورشها به تحریک استعمارگران، خصوصاً روسیه انجام می‌شد.

مهم‌ترین واقعه خراسان، در دوره قاجار، قیام کلنل محمدتقی خان پسیان، جدا از افغانستان و مرو از ایران می‌باشد.

این کتاب در پنج بخش تدوین شده، که در هر بخش به صورت مجزا به شرح حال والیان خراسان و مهم‌ترین وقایع زمان حکومت آنان پرداخته شده است. در بخش اول آمده است که بهترین منابع معاصر یا نزدیک به دوره قاجار مانند عین الوقایع، تاریخ رجال ایران در پنج جلد، روضة الصفای ناصری، تاریخ منتظم ناصری، تاریخ التواریخ سلاطین قاجاریه، فردوس التواریخ، تاریخ شهر مشهد، مجمع التواریخ، فواید الصفویه، وقایع خاور ایران و سفرنامه‌های معتبر هم‌عصر با والیان و متعلق به آن گون دیگر استفاده شود.

این پژوهش یک تحقیق علمی با تکیه بر منابع متعدد در مورد والیان خراسان در دوره قاجار می‌باشد که سعی شده است تا برای هر زمانی هر والی به صورت مجزا و به ترتیب اشاره به اوضاع اجتماعی، سیاسی و فرهنگی شهرها، حتی از دید سفرنامه نویسان و سیاحان، بیان شود. هر چند ممکن است این پژوهش دارای نواقص و کاستی‌هایی باشد. امید است دانش‌پژوهان و محققان اینجانب را از راهنماییهای خویش بی بهره نگذارند.